

CSUPA KÉK SZOMORÚSÁG

Kristóf Ágota¹ költészetéről

Kristóf Ágota – ahogyan világszerte ismerik, Ágota Kristof – szikár prózájával írta fel nevét az egyetemes irodalomtörténet lapjaira. Az kevésbé ismert, hogy először, már gyermekkorában, a líra lantját próbálgatta. Egyik találkozásunk alkalmával mesélt verseiről, amik elvesztek. Később született strófáinak „túlzott szépségük és érzelgősségük miatt fordított hátat.”² „Nem akartam ilyen virágosan írni többé” – mondta egy 2009-es riport alkalmával.³ Legismertebb műve *A nagy füzet* megjelenése után már nem is szívesen beszélt róluk, szinte megtagadta őket. Kristóf Ágotát szikár, szomorú, mély tónusú versek, szövegek jellemzik. Alaposabb elemzésük, mélyreható értelmezésük (ahogyan az egész életművé) nagyobb távlatot kíván, de megismerésük után a felületes olvasó is megállapíthatja szabadversei és prózái különösen szoros rokonságát, hogy szóhasználatukkal, hangulatukkal (és témáikkal) mint „előfutárok” jegyezhetők. Ezek közül a legszembetűnőbb a *Szökés* és *A hazugság* című alkotások kiteljesedése. Verseinek alaposabb megismertetése fontos volna a magyar olvasóközönség számára is.

A svájci ZOE Kiadó 2016-ban jelentette meg a francia-magyar nyelvű *Clous (Szögek)* című kötetet, ami nemcsak a magyarul, hanem a franciául született nyolc költeményét is közreadja. A *Clous* Magyarországon nem kapható, aki kíváncsi Kristóf Ágota verseire, annak nincsen könnyű dolga.

Számos helyen olvashatunk arról, hogy a londoni, majd párizsi kiadású *Irodalmi Újság* (1960-tól 1965-ig összesen harminchét Kristóf-vers) és a szintén párizsi *Magyar Műhely* (1965-ben három költemény) válogatott verseiből. Ezekről az író maga is többször megemlékezett, de hogy melyek voltak azok, arról ritkán vagy egyáltalán nem szólnak a híradások. A közlések – különösen a *Magyar Műhely* esetében – egymásra „hivatkozva” vették át. Arról elfeledkeztek, hogy itthon is megjelentek Kristóf Ágota-versek. A *Nyelvünk és Kultúránk* című kiadvány az író magyarországi távozása után tíz évvel, 1976-ban (*Minden messze van*) fedezte fel, de a *Kortárs (Szögek, 1978)* is felfigyelt rá. A Magyar Lettre Internationale csak sokkal később (*Ötödik part, 2007-2008 tél*) szerepeltette. Jelentősnek számít a Béládi Miklós által szerkesztett *Vándorénekek* című – 1981-es –, *Nyugat-európai és amerikai magyar költők antológiája*. Az

- 1 Kristóf Ágota (Csikvánd, 1935. október 30. – Neuchâtel (Svájc), 2011. július 27.) Kossuth-díjas magyar író, aki Svájcban alkotott. Műveit francia nyelven írta. Testvérével – Kristóf Attilával – a kőszegi temetőben nyugszik.
- 2 PAPP Sándor, *Messze a senki földjétől*, Népszabadság, 2011. július 28.
- 3 PAPP Sándor Zsigmond, *Egy érzelmeskedés nélküli élet. Beszélgetés Ágota Kristof írónővel*, Népszabadság, 2009. október 6.

író költészetének megítélése - az „óvatosság” - talán annak is betudható, hogy ezek a művek akár vitatható alkotásokként is kezelhetők. Rónai László 1981-ben írta róla: „egyelőre nem győz meg költői tehetségéről”.⁴ Ennek az írásnak nem célja sem a bizonyítás sem a cáfolat, sokkal inkább a figyelemfelkeltés, hogy a hiányt egy teljesebb válogatással kellen pótolni.⁵

Verseiről az olvasónak az elmélkedés, a melankólia jut az eszébe. Írójuk megfogalmazása szerint: „vagy szomorúak vagy sötétek.”⁶ Kristóf Ágota sorról sorra megdolgoztatja az olvasót. Szókészlete vizsgálatakor azt látjuk, hogy a „szél”, ami mindig úton van, bárhová el/visszarepíthet, és a „fák”, amik felfogják a csapkodó vagy éppen simogató légáramlatokat, számos alkalommal szerepelnek versszövegeiben. A „ház” szintén gyakran előfordul csakúgy, mint a fehér melléknév. Sorait így vizsgálva talán nem a szomorúság az első, ami eszünkbe jut, még akkor sem, ha többször „ki is mondja”, sokkal inkább az otthon, a szabadság, a tisztaság, a vágyódás. Ugyanakkor tény, hogy pátosz nélkül, hétköznapien bánik (el) a „szomorú”, a „halál”, a „fekete” és a „kés” szavakkal is. Kristóf Ágota lecsupaszított fogalmazásmódja ellentmondani látszik annak, amit Eric Bergkraut *Egy író Euróából* című filmjében (1998) csendesesen megjegyzett. „Nem vagyok titokzatos!” - mondta azzal a rá jellemző (igenis titokzatos) mosollyal, amely minden írására rávetül. A rokonszenves, halk szavú író ezzel a - talán akaratlan - attitűdjével, fogalmazásmódjával megosztotta olvasóközönségét.

Miután nővére örök megnyugvást talált a kőszegi temetőben, Kristóf Attila fogalmazta meg: „Európa előbb fogadta be, mint a hazája.”⁷ Ő maga - két évvel korábban, 2009-ben panaszkolt: „igazából egyik ország sem fogad el írójaként.”⁸ A francia és a magyar nyelvhasználatra is utalt e nyilatkozata akkor, amikor már világszerte ismerték műveit. A nyelvváltó író/költő soha nem váltott hazát, csak lakhelyet. Szövegeivel magyar történeteket mesél. Központozás nélküli, áthajlásokkal teli sorai kérdőjelek nélkül is számos lehetséges kérdést vetnek fel. Mintha várná, elvárna, hogy az olvasó újraépítse leírásait. Pórére csupaszított versszöveges jelenléte, szóismétlő nyomatékosításai, sor- és gondolat törései megengedik, hogy az olvasó újra-komponálja a papírra vetett hangulatokat a keserűség, a dac, a reménytelenség (?) „kegyetlen tehetségét”!

Kristóf Ágota szövegeivel lehetünk elfogadóak vagy elutasítóak, de nem lehetünk, nem tudunk közböbök maradni. Szövegeinek léte formálja környezetét, és nem csak a földrajzi határokat lépi át. „Érzéketlensége” az, ami érzéseket vált ki. Legyen az szabadvers vagy próza meg kell, hogy mozgassa az egyetemes irodalmat is. Egy Kristóf Ágota verseskötet élénk tárhatná mindazt, ami - Európa és a világ meghódítása után - hazavezette őt! Teljesülhetne elgondolása: „Egyszer majd valami szépről / fogok szólni lágy / szelíd dolgokról alig érezhető / szomorúsággal...”

TÓTHÁRPÁD FERENC

4 RÓNAI László, *Vándorének. Nyugat-európai és amerikai magyar költők antológiája*, Jelenkor, 1981/2, 721.

5 E sorok írója a *Clous* című kötet anyagánál teljesebb összeállítást készített a magyar nyelven papírra vetett Kristóf-versekből, mely gyűjtemény kiadása megfontolandó lehet.

6 SCIPIADES Erzsébet, *A kívánság. Budapesti beszélgetés Ágota Kristóf Kossuth-díjas íróval, a Trilógia szerzőjével*, Szép Szó, 2011. március. 19.

7 KRISTÓF Attila, *A gyermekkor bilincsei. Kristóf Attila Kristóf Ágotáról*. Magyar Nemzet, 2011. október 29.

8 PAPP Sándor Zsigmond, *I. m.*